

5. Квасницька Р. С. Особливості туристичного попиту та пропозиції / Р. С. Квасницька, І. О. Мігунова // Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції: «Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку» (Одеса, 21 – 22 грудня 2012 року). – О.: ЦЕДР, 2012. – С.14–17.
6. Квартальнов В.А. Туризм: Учебник / В.А. Квартальнов – М.: Финансы и статистика, 2002. – 320 с.
7. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник / Н.Є. Кудла. – К.: Знання, 2012. – 343с.
8. Несторенко, Т.П. Принципи формування цін на послуги закладів санаторно-курортної сфери / Т.П. Несторенко // Логістика. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2008. – С. 506–512.
9. Усіна А.І. Тенденції розвитку туризму та готельного господарства в сучасних умовах / А.І. Усіна, М.О. Кузнєцова // Научно-технічний збірник ХНАМГ: «Коммунальное хозяйство городов». – 2006. – № 71. – С. 368–372.
10. World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www2.unwto.org/content/why-tourism>

УДК 332.1

Дудкіна Олена, Дудкін Павло

СТРУКТУРНЕ КОРЕГУВАННЯ ЕКОНОМІКИ: ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Визначено сутність та місце структурного корегування економіки в системі забезпечення збалансованого розвитку територій. Охарактеризовано концептуальні засади та механізми реалізації регіональної структурної політики.

Підкреслено, що раціонально сформована структура економіки регіону є основою сталого регіонального розвитку, базисом розв'язання соціально-економічних проблем адміністративно-територіальних утворень. Це потребує розроблення і реалізації відповідної політики структурної корекції економіки регіону.

Систематизовано спеціальний інструментарій структурного корегування економіки: розроблення державних та регіональних програм структурної перебудови; пряме державне інвестування і кредитування структурних зрушень; формування спеціальних структурно-інвестиційних фондів; використання коштів міжнародної фінансової допомоги; нормативно-правове регулювання; створення сприятливого інвестиційного клімату в державі й регіонах; застосування інструментів державно-приватного партнерства; надання податкових і кредитних пільг та їх диференціація за пріоритетними галузями; страхування й гарантування іноземного інвестування в галузі, що структурно оновлюють виробництво.

Обґрунтовано критерії та цілі структурного корегування економіки регіону (на прикладі Тернопільської області): переважаючий розвиток реального сектору економіки; активізація наукомістких та високотехнологічних виробництв; розвиток галузей, що зорієнтовані на місцеві або вторинні ресурси; система заходів щодо подолання ресурсовитратного характеру виробництва; підвищення якості функціонування інноваційної інфраструктури в регіоні; підвищення капіталізації природних та історико-культурних цінностей регіону; розширення місткості внутрішнього споживчого ринку товарів та послуг; активізація використання туристично-рекреаційного потенціалу регіону; розвиток виробничої інфраструктури, спрямованої на використання вигідного економіко-географічного розташування регіону.

Зазначено, що головною метою структурної корекції економіки регіонів має стати збалансування регіональної економіки, підтримання її пропорційності і конкурентоспроможності, раціональне використання ресурсів території, забезпечення параметрів сталого розвитку. Формування ефективного і прозорого механізму структурної корекції економіки регіонів має відбуватись відповідно до цілей державної регіональної політики України, адміністративно-територіальної реформи, врахування специфіки розвитку кожного регіону.

Structural correction of economy: target reference points and mechanisms to provide balanced development of the territories.

Author has defined meaning and role of structural economy correction within the system of balanced territory development. Characterized conceptual basis and realization mechanisms of regional structural policy.

It is highlighted that rationally designed structure of region's economy is a basis for sustainable regional development and solving of social-economy problems of administrative-territorial units. This task requires development and realization of appropriate policy of region's economy structural correction.

Article systematizes special instruments of structural correction of economy: development of state and regional programs of structural reconstruction; direct state investment and loaning of structural movements; forming of special structural investment funds; using international financial aid; legal regulations; creation of comfortable investment climate in the state and regions; use of state-private partnership tools; providing taxing and credit discounts and their differentiation by priority areas; insurance and guaranteeing of foreign investment into areas which structurally renew production.

Criteria and goals of structural correction of economy have been justified (basing on the example of Ternopil region): overwhelming development of real economy sector; activating of knowledge-intensive and high technology production; development of branches oriented on local or secondary resources; system of activities aimed at overcoming resource-consuming character of production; improving functional quality of innovative infrastructure in the region; improving capitalization of natural and historical-cultural valuables of the region; expansion of capacity of products and services inner consumer market; activation of use of region's tourism and recreational potential; development of production infrastructure aimed at utilization of advantageous economic-geographical location of the region.

It is stated that main goal of regional economy structural correction should become balancing of regional economy, support of its proportionality and competitiveness, rational spending of region's resources, providing parameters of sustainable development. Forming of effective and transparent mechanism of regions economy structural correction should be carried out according to goals of state regional policy of Ukraine, administrative-territorial reform, considering specifics of each region's development.

Ключові слова: структура економіки, структурне корегування, структурна політика, механізми регулювання, збалансований розвиток територій.

Key words: structure of economy, structural correction, structural policy, regulation mechanisms, balanced development of territories.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Результатом реалізації державної регіональної політики України є відповідний економічний розвиток держави та регіонів, що розглядають як основу забезпечення економічного зростання, розв'язання соціально-економічних та екологічних проблем територій, гарантування належного рівня та якості життя населення регіону на засадах дотримання вимог сталого розвитку. Досягнення комплексного збалансованого соціально-економічного розвитку території ґрунтується, передусім, на забезпеченні оптимальної структури господарського комплексу регіону; дотриманні довготривалих пропорцій між секторами, галузями та елементами регіональної системи; максимальному задоволенні регіональних потреб (у т. ч. населення, господарюючих суб'єктів та органів державного й регіонального управління) на основі раціонального використання соціально-економічного потенціалу регіону і його конкурентних переваг. Раціонально сформована структура економіки регіону є основою збалансованого регіонального розвитку, базисом розв'язання соціально-економічних проблем адміністративно-територіальних утворень, що потребує розроблення і реалізації відповідної політики структурної корекції економіки регіону.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Здійснення структурних реформ ґрунтується на відповідній теоретико-методологічній базі, на наукових підходах, котрі розробили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Так, теоретичні та методологічні засади корегування територіальної структури економіки закладені в теорії полюсів зростання Ф. Перру, яка обґрунтовує уявлення про визначальну роль у структурі економіки галузей-лідерів, що формують центри економічного простору і стають полюсами притягання факторів виробництва, оскільки забезпечують найефективніше їх використання й відповідно – територіальну концентрацію підприємств (згідно з агломераційним ефектом А. Вебера) [4]. Методологічне підґрунтя технологічних та структурних змін економіки

закладене в теорії інновацій Й. Шумпетера. Взаємозв'язок між циклічністю економічного розвитку та реструктуризацією виробництва обґрунтовує М. Д. Кондратьєв. Нерівномірність розвитку територій та необхідність подолання регіональних диспропорцій у розвитку економіки на основі вдосконалення структури регіональних економічних систем визначив Дж. Фрідман. Зокрема, модель центр – периферія Дж. Фрідмана діє на будь-якому ієрархічному рівні – від локального до міждержавного і дає змогу ідентифікувати різні типи регіонів та визначати найприйнятніші для них напрямки структурного корегування економіки [3].

На думку С. А. Єрєохіна, розвиток економіки та її структурні динамічні зміни супроводжуються галузевими та структурними кризами. Причини, що викликають ці кризи, зумовлені виникненням суперечності між потребою в економічних ресурсах і можливістю їх задоволення за умов даної структури господарства [6]. В сучасних умовах розвитку національної економіки, як вважає С. О. Біла, за пріоритетності критерію зростання конкурентоспроможності національної економіки в розробленні концептуальних засад структурної політики першоплановими стають секторний і галузевий підходи [1]. А управлінський аспект структурного корегування економіки взятий за основу в дослідженнях А. Ф. Мельник, Т. Л. Желюк, Т. М. Попович та інших при виробленні організаційно-функціональних механізмів державного й регіонального управління [7].

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність удосконалення структури регіональної економіки, а також розроблення заходів щодо її корекції обумовлена низкою причин, зокрема: структурними диспропорціями у галузевій структурі регіональної економіки (домінуванням в структурі виробництва ресурсомістких галузей первинного та вторинного секторів економіки); нераціональністю відтворювальної структури регіональної економіки (переважанням проміжного споживання у валовому регіональному продукті); недостатнім використанням інноваційного потенціалу території (втратою конкурентних позицій держави та регіонів на ринках високотехнологічної і наукомісткої продукції); дисбалансами у територіальній структурі регіональної економіки (заморожуванням проблем розвитку депресивних територій; різким розмежування регіонів за рівнями соціально-економічного розвитку); нераціональністю соціальної структури регіональної системи (що характеризується напруженістю демографічної ситуації, невпорядкованістю міграційних процесів та високим рівнем безробіття на фоні зростання частки тіньової економіки); зниженням рівня та якості життя населення, спричиненим обмеженістю внутрішнього попиту, нераціональною структурою споживання; недостатньою увагою до можливостей використання вигідного економіко-географічного розташування в розвитку міжрегіонального і транскордонного співробітництва й на цій основі підвищення конкурентоспроможності території [5].

У цілому ж, зміна структури регіональної економіки в контексті структурної політики регіону, здійснюється у напрямку структурних змін, які мають адекватно відповідати суспільним потребам. Це потребує вироблення і реалізації активної регіональної структурної політики, що ґрунтується на арсеналі засобів цілеспрямованого управлінського впливу на всіх ієрархічних рівнях влади. Так, під структурною трансформацією регіональної економіки, на думку науковців Тернопільського національного економічного університету, треба розуміти зміну її структури під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, що обумовлюють поведінку суб'єктів ринку. Відповідно, структурна корекція – це спосіб цілеспрямованого впливу центральних та місцевих органів влади на часткові зміни в структурі регіональної економіки, необхідні для її збалансованості у частині використання ресурсного потенціалу, а структурне реформування – цілеспрямована дія органів влади на радикальну зміну структури економіки, яка могла б забезпечити економічний розвиток регіону в принципово новій якості [8].

Структурну корекцію економік різних держав можна здійснювати на основі загальнонаукових концепцій державного втручання в економіку: обмеження держави, залучення держави, прагматичності держави. Відповідно до першої з них – держава втручається в структурні процеси лише тоді, коли виникають суперечності, які не можуть вирішити суб'єкти господарювання. Згідно з другою – держава розробляє і безпосередньо

реалізує довготермінову програму структурної перебудови економіки. Третя концепція – прагматичності держави ґрунтується на тому, що державно-управлінський вплив на зміну структури економіки здійснюють суб'єкти влади на основі аналізу об'єктивної ситуації, врахування викликів і загроз, а також прогнозування можливих соціально-економічних та політичних наслідків здійснення структурних реформ.

Світова практика виробила дієвий арсенал спеціального інструментарію прямого та непрямого впливу держави у сфері структурного корегування економіки, зокрема: розроблення державних та регіональних програм структурної перебудови; пряме державне інвестування і кредитування структурних зрушень; формування спеціальних структурно-інвестиційних фондів; використання коштів міжнародної фінансової допомоги на реструктуризацію економіки; нормативно-правове регулювання створення сприятливого інвестиційного клімату в державі й регіонах; застосування інструментів державно-приватного партнерства; надання податкових і кредитних пільг та їх диференціація за пріоритетними галузями; страхування й гарантування іноземного інвестування в галузі, що структурно оновлюють виробництво.

Здійснення структурної корекції економіки регіону ґрунтується на відповідних нормативно-правових засадах, на системі прогнозних, програмних та організаційно-інструктивних документів, що визначають основні підходи та механізми реалізації структурних зрушень у національній та регіональній економіці. Зокрема, концептуальні основи та цільові орієнтири здійснення структурної політики на регіональному рівні визначені в Законі України Про засади державної регіональної політики. Згідно зі статтею 2 цього закону метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, дотримання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання [9]. Стратегічні підходи до структурного корегування економіки регіонів виокремлені в Державній стратегії регіонального розвитку України до 2020 року, якою визначена необхідність застосування інтегрованого підходу до формування і реалізації державної регіональної політики в цілому і регіональної структурної політики зокрема. Згаданий інтегрований підхід передбачає поєднання таких складових: секторального (галузевого); територіального (просторового); управлінського підходів [2].

Питання ефективності заходів структурної корекції економіки неможливо розглядати окремо від питань реформування адміністративно-територіального устрою, фіскальної децентралізації, розвитку і стимулювання конкурентних засад економіки регіонів, посилення ролі місцевого самоврядування. Структурну корекцію економіки регіону треба розглядати як одне з найважливіших завдань органів державного та регіонального управління. Серед першочергових засобів реструктуризації регіональної економіки слід виділити розроблення програм, заходів, проектів, реалізація яких матиме найбільший соціально-економічний ефект для регіону. Відповідно, критеріями бажаної структури економіки регіону мають стати: загальна ефективність, конкурентоспроможність, стійкість до циклічних коливань у процесі суспільного виробництва, досягнення відповідних стандартів соціальної, економічної та екологічної безпеки.

Отже, подолання структурних диспропорцій та проблем розвитку економіки регіонів потребує розроблення активної структурної політики, яка була б спрямована на подолання територіальних диспропорцій, нівелювання соціально-економічних суперечностей, взаємоузгодження інтересів держави та регіонів. Основними засадами реалізації даної політики, зокрема для Тернопільської області, повинна стати система цілей, до яких можна віднести: забезпечення економічного зростання, що ґрунтується на підтримці стратегічно важливих наукоємких галузей; нарощування зовнішньоекономічного потенціалу регіону; створення умов для сталого розвитку регіону на засадах поєднання соціальних, економічних та екологічних пріоритетів функціонування території; підвищення конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи на основі стимулювання використання інноваційно-інвестиційного потенціалу, рекреаційно-туристичного і транзитного потенціалу області.

Із огляду на стан та проблеми розвитку Тернопільської області пріоритетами в досягненні цілей структурної корекції економіки регіону мають бути: переважаючий розвиток реального сектору економіки (відновлення промислового виробництва, будівельної галузі, стабілізація та оптимізація структури агропромислового комплексу, здійснення ефективної інноваційної і науково-технічної політики); активізація розвитку наукомістких та високотехнологічних виробництв і створення умов для капіталовкладень у технологічне оновлення виробництва; розвиток виробництв, які орієнтуються на місцеві ресурси або ж використовують у своїй діяльності вторинну сировину; система заходів щодо подолання ресурсовитратного характеру виробництва; підвищення якості функціонування інноваційної інфраструктури в регіоні, зокрема її наукомісткої складової, і підвищення капіталізації природних та історико-культурних цінностей регіону; поліпшення інвестиційного клімату (як для внутрішніх, так і для іноземних інвесторів); розширення місткості внутрішнього споживчого ринку товарів та послуг; формування умов для активізації використання туристично-рекреаційного потенціалу регіону; розвиток виробничої інфраструктури, зокрема таких її елементів, як транспорт та зв'язок, спрямованих на використання вигідного економіко-географічного розташування регіону [10].

Висновки. Таким чином, у сучасних умовах розвитку України головною метою структурної корекції економіки регіонів має стати збалансування регіональної економіки, підтримання такої її пропорційності, за якої досягають найбільш динамічного, сталого і збалансованого розвитку території. Формування ж ефективного і прозорого механізму структурної корекції економіки регіонів має відбуватись відповідно із загальними цілями державної регіональної політики України та, водночас, потребує врахування специфіки розвитку кожного регіону.

Література

1. Біла С. Структурна політика в системі державного регулювання трансформаційної економіки: монографія. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 408 с.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 р. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1-KP140385.html.
3. Державне та регіональне управління: навч. посіб./ А. Ф. Мельник, А. Ю. Васіна, О. П. Дудкіна; за ред. А. Ф. Мельник. – Тернопіль: Економічна думка, 2014. – 452 с.
4. Долишній М. І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка : навч. посіб. / М. І. Долишній, Ю. І. Стадницький, А. Г. Загородній, О. Е. Товкан. – Л.; Нац. ун-т "Львівська політехніка", 2003. – 256 с.
5. Дудкіна О. П. Регіональна соціально-економічна асиметрія: діагностика та шляхи подолання / О. П. Дудкіна, П. Д. Дудкін // Галицький економічний вісник. – Тернопіль: ТНТУ ім. Івана Пулюя. – 2012. – № 5 (38). – С. 21–27
6. Єрґохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічні аспекти): наук. монографія / С. А. Єрґохін. – К.: Світ знань, 2002. – 528 с.
7. Мельник А. Ф., Желюк Т. Л., Васіна А. Ю., Дудкіна О. П., Попович Т. М. Структурні трансформації в національній економіці: проблеми діагностики та інституційного забезпечення : монографія / за ред. А. Ф. Мельник. – Тернопіль, 2012. – 532 с.
8. Національна економіка : навч. посіб./ А. Ф. Мельник, А. Ю. Васіна, Т. Л. Желюк, Т. М. Попович; за ред. А. Ф. Мельник. – К.: Знання, 2011. – 463 с.
9. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05. 02. 2015 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
10. Стратегія розвитку Тернопільської області на період до 2015 року. – (3-тє видання, доп. і перероб.) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oda.te.gov.ua/economics>